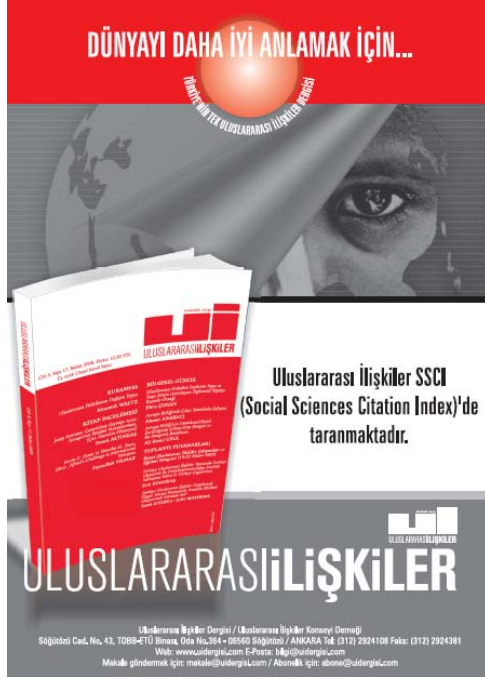

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme

Muharrem Gürkaynak*, Serhan Yalçın

* Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Gürkaynak, Muharrem ve Yalçın, Serhan, “Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 23 (Güz 2009), s. 73-92.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler Dergisi

Söğütözü Cad. No. 43, TOBB-ETÜ Binası, Oda No. 364, 06560 Söğütözü | ANKARA

Tel: (312) 2924108 | Faks: (312) 2924325 | Web: www.uidergisi.com | E- Posta: bilgi@uidergisi.com

Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme

Muharrem GÜRKAYNAK ve Serhan YALÇINER*

ÖZET

Bu çalışma, uluslararası ilişkiler literatüründe otuz yılı aşkın bir süredir var olan karşılıklı bağımlılık teorisinin, günümüzdeki yerini irdeleme amacı taşımaktadır. Çalışma, özellikle Keohane ve Nye'in geliştirdikleri karşılıklı bağımlılık kuramını ve gelişimini incelemektedir. Uluslararası sistemin kendisiyle birlikte Keohane ve Nye'in çoğulcu uluslararası ilişkiler yaklaşımı da dönüşüm içine girmiş ve çeşitli aşamalardan geçmiştir. İlk geliştirildiği dönemden sonra karşılıklı bağımlılık yaklaşımı, önce karmaşık karşılıklı bağımlılık ve sonra da küresellik yönünde bir evrim çizgisi izlemiştir. Çalışma bu aşamaları inceledikten sonra kavramı, ABD-Japonya ilişkileri ve uluslararası liderlik ve ABD ilişkisi kapsamında tartışmakta ve karşılıklı bağımlılık ile küreselleşme kavramlarının birbirinin muadili değil, aksine tamamlayıcı olduğu sonucuna varmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karşılıklı bağımlılık, Küresellik, Küreselleşme, Uluslararası Liderlik.

A Study on the Interdependence and Globalization in International Politics

ABSTRACT

This study aims to evaluate the current position of the interdependence theory which existed in the literature of international relations for over thirty years. The study focuses particularly on the theory of interdependence as formulated by Keohane and Nye and its development. Keohane and Nye's pluralist understanding of international relations got into transformation and drove through several stages with the international system itself. After its early years, the pattern of interdependence has followed up a line of evolution from complex interdependence to globalism. The study, after evaluating these stages, discusses the term of interdependence within the context of USA-Japan relations and the linkage of USA with international leadership, and arrives at the conclusion that the terms of interdependence and globalization are not equivalent, but complementary.

Keywords: Interdependence, Globalism, Globalization, International Leadership.

---

* Yrd. Doç. Dr. Muharrem Gürkaynak, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Epoka University, Tiran, Arnavutluk. E-posta: muharrem@iibf.sdu.edu.tr. Arş. Gör. Serhan Yalçiner, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta. E-posta: ser_yalciner@yahoo.com.

Giriş

Uluslararası sistemin başat aktörleri olan devletler ekonomik ve siyasal açıdan ulusal çıkar tanımlamalarını yaparken 1980'lere dek "egemenlik" kavramına özel bir önem vermekteydiler. 1980'lerin başlarında ön plana çıkan ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile ivme kazanan süreçte ise, egemenlik kavramından çok, birbirlerine olan ihtiyaçları belirgin biçimde artış göstermiştir. Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye tarafından formüle edilen "karşılıklı bağımlılık" (*interdependence*) terimiyle ifade edilen bu süreç, 1990 sonrasında ön plana çıkan küreselleşme söylemiyle birlikte daha da güçlenmiş ve küresel bir fenomen haline almıştır.¹ Özellikle ekonomik alanda kendini gösteren bu değişim, devletlerin, -uluslararası sistemi etkileme kabiliyetleri ne ölçüde olursa olsun- kendilerini dünyanın geri kalanından soyutlamasına imkân vermemekte ve ulus-devlet kavramında belirgin bir erozyona neden olmaktadır.² Bu süreç, uluslararası sistemin aktörlerini işbirliği ve entegrasyona yönettiren, devletleri de dış politika stratejilerini bu dinamiklere göre şekillendirmek durumunda bırakmaktadır.

1990'lı yıllarla birlikte hemen her sosyal bilim dalında olduğu gibi uluslararası ilişkiler disiplininde de önemli yer edinen küreselleşme olgusunun, formüle edildiği dönem itibariyle uluslararası sistemin güncel yapısını açıklamada yetersiz kalan karşılıklı bağımlılık kavramının yerini aldığı yönünde görüşler ileri sürülmüştür.³ Çoğunlukla iki olgunun neden olduğu uluslararası gelişmelerden yola çıkan bu görüşler, bir ölçüde, küreselleşme kavramının sosyal bilimler literatüründeki kapsayıcılığının yarattığı psikolojik motivasyona dayanmaktadır. Bir yandan karşılıklı bağımlılığı incelerken diğer yandan da bu yöndeki görüşlerin doğruluk derecesini irdelemeyi çıkış noktası olarak alan çalışmanın ilk bölümünde karşılıklı bağımlılık teorisinin genel kavramsal çerçevesi özetlendikten sonra, ikinci bölümde, karşılıklı bağımlılık ile küreselleşme olguları arasındaki ilişki, öncelikle teorisinin kapsamı ve kavramsal tanımlamaları çerçevesinde, daha sonra da ABD-Japonya ilişkileri örneğinden hareketle ele alınmaktadır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümü ise, ABD özelinde uluslararası liderlik olgusunun karşılıklı bağımlılık teorisi kapsamında ifade ettikleri ve liderlik modellerinin incelenmesine ayrılmıştır.

¹ 1980'lerden itibaren ve özellikle 1990'lardaki Küreselleşme-Uluslararası İlişkiler-Hegemonya bağlantısının kısa bir tarihsel-analitik açılımı için bkz. E. Fuat Keyman, "Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, No 9, 2006, s. 1-20.

² Küreselleşme, ulus-devlet olguları üzerinde kavramsal yaklaşımlar ve küreselleşme olgusunun uluslararası sistemin doğasını ve bu sistem içinde yer alan aktörlere etkilerini derinlemesine inceleyen bir çalışma için bkz. Hüseyin Sevim, "Uluslararası İlişkilerde Küreselleşme Olgusu ve Ulus-Devlet Kavramını Yeniden Düşünmek", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, No 9, 2006, s. 89-124.

³ James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff Jr., *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*, 5. baskı, New York, Addison Wesley Longman, 2009, s. 108.

Teorinin Temelleri

Uluslararası sistemde yaşanan değişimler, beraberinde sistemi açıklamaya yönelik yaklaşımların evrimini de getirmiştir.⁴ Karşılıklı bağımlılık yaklaşımı da bu dönüşüm sürecinden nasibini almıştır. Keohane ve Nye'nin 1977'de yayımlanan kitaplarıyla (*Power and Interdependence*) birlikte literatüre kazandırdıkları karşılıklı bağımlılık paradigması, takip eden dönemde sistemde yaşanan belirgin değişikliklerin de etkisiyle farklılaşmış ve dönüşüm geçirmiştir.

Genel Olarak Karşılıklı Bağımlılık

Çoğulcu (Plüralist) uluslararası ilişkiler literatüründe karşılıklı bağımlılık, dünya siyasetinde ülkelerarası veya farklı ülkelerdeki aktörler arasındaki karşılıklı etkileşimin şekillendirdiği koşulları ifade etmektedir. Yani karşılıklı bağımlılık; devletler ve toplumlar arasında çok sayıda etkileşim kanalının yarattığı bağlantı ve ilişkilerin, belirli bir hiyerarşik gündemden yoksun olan uluslararası sistemde neden olduğu karmaşık koşullar bütünüdür.⁵

Karşılıklı bağımlılık ilişkisinin öne çıktığı bir uluslararası sistemde, iki devlet arasında olumsuz olarak nitelendirilebilecek herhangi bir gelişme, her iki taraf için de bazı sonuçlar doğurmaktadır. Ancak, her durumda iki devlet arasındaki ilişki, taraflardan biri için diğerine göre daha fazla önem arz etmektedir. Devletlerden birisinin (a) diğerine (b) gereksinimi her zaman için daha fazladır ve bu durum diğer devlet (b) için önemli bir pazarlık gücü anlamına gelmektedir. Ancak, her koşulda iki taraf da ilişkinin sağlıklı biçimde devamı üzerine çıkar tanımlamalarına sahiptir ki, bu durum karşılıklı bağımlılık ilişkisini ortaya çıkarır. Bu anlamda, devletlerden birinin diğeri ile olan ilişkisi üzerinde mutlak kontrole ve belirleyici bir pozisyona sahip olduğu bir asimetrik güç ilişkisinin yönlendirdiği “bağımlılık” (*dependence*) durumunun aksine; “karşılıklı bağımlılık” (*interdependence*) koşullarında, her iki taraf da farklı seviyelerde olmakla birlikte ilişkinin devamına yönelik istek ve çaba göstermek durumundadır.⁶ Ayrıca, bağımlılık terimi ile bir devletin tamamen diğeri bir devletin egemenliğinde olması ifade edilirken, karşılıklı bağımlılıkta her iki taraf için de belirli bir maliyet söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla, iki uluslararası aktör arasındaki ilişkilerde karşılıklı bağımlılıktan söz edilebilmesi, iki taraf için de bir maliyetin söz konusu olmasına ve bu maliyetin tarafların hareket serbestisine sınırlama getirmesine bağlıdır. Eğer iki uluslararası aktör arasındaki

⁴ Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, No 1, 2004, s. 34.

⁵ Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye, *Power and Interdependence*, 3. baskı, New York, Addison Wesley Longman, 2001, s. 7.

⁶ R. Harrison Wagner, “Economic Interdependence, Bargaining Power, and Political Influence”, *International Organization*, Cilt 42, No 3, 1988, s. 468-470.

karşılıklı etkileşim, iki tarafa da sadece çıkar temelli fayda getiriyorsa, bu ilişki karşılıklı bağımlılık teorisinin kapsamı dışında kalmaktadır.⁷

Keohane ve Nye, karşılıklı bağımlılık kavramının teorik çerçevesini çizerken, yukarıda saymış olduğumuz olgular dışında, çalışmalarının ismini belirlerken kullandıkları Güç ve Karşılıklı Bağımlılık (*Power and Interdependence*) ilişkisi üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Gerçekçi okulun öncülerinden Hans Morgenthau'nun, siyasal, askeri ve ekonomik güç arasındaki fonksiyonel ilişkiyi göz ardı ettiğini savunan Keohane ve Nye, güç ile karşılıklı bağımlılık arasındaki ilişkinin net biçimde ortaya konmasının, taraflar arasındaki ilişkilerin niteliğini oluşturan bazı kavramlara muhtaç olduğunu belirtmişlerdir.⁸ Buna göre, uluslararası sistemde baş gösteren karşılıklı bağımlılık koşullarında, taraflardan birinin (a) diğeri (b) üzerindeki pazarlık gücü (*bargaining power*), diğer tarafın (b) bu karşılıklı bağımlılık ilişkisine karşı hassasiyetine (*sensitivity*) ve etkilenme derecesine (*vulnerability*) bağlı olmaktadır.⁹ Steve Chan bu duruma, büyük devletlerin Orta Doğu petrollerine duydukları gereksinim çerçevesinde şekillenen ilişkilerini örnek göstermektedir. ABD, Japonya ve Avrupa devletlerinin Orta Doğu petrolüne karşı hassasiyetleri (*sensitivity*) hemen hemen aynı derecede olmakla birlikte, bölgedeki petrol ile ilgili gerçekleşmesi muhtemel olumsuz gelişmelerden etkilenme dereceleri (*vulnerability*) aynı değildir. Bu anlamda, Orta Doğu ülkelerinin bu ülkelerle herhangi bir konuda yürütecekleri görüşmelerde sahip olacakları pazarlık gücü (*bargaining power*) de farklılaşmaktadır. Örneğin petrol ihtiyacının yaklaşık %75 kadarını bölgeden karşılayan Japonya en belirgin etkilenme derecesine sahipken, Japonya'yı bölgeden toplam ihtiyacının yaklaşık %65'ini tedarik eden Avrupa devletleri ve %25 oranında Orta Doğu petrolüne bağımlılığı bulunan ABD izlemektedir. Bu durumda, Orta Doğu ülkelerinin, ilişkilerinde en kuvvetli pazarlık gücüne sahip olacağı ülke Japonya olacaktır.¹⁰

Keohane ve Nye, teorinin çıkış noktası ve bir anlamda temel sorusu olan, karşılıklı bağımlılık koşullarında dünya siyasetinin temel karakteristiklerinin ne olduğu konusunda, karşılıklı bağımlılık ile uluslararası sistemin yapısı arasındaki ilişkiye dikkat çekmekte ve bu anlamda entegrasyon ve karşılıklı bağımlılık arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu ifade etmektedirler. Uluslararası politikanın kural ve prosedürleri, iç siyasal sistemler gibi sınırları belirli ve iyi tanımlanmış olmadıkları gibi, uluslararası kurumlar da, ne gördükleri kadar güçlü ne de otonom bir nitelik taşımaktadırlar. Bu anlamda, uluslararası örgütlerin yetersizliği ve uluslararası hukukun yaptırım sorunları, uluslararası

⁷ Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, s. 8.

⁸ *Ibid.*, s. 10.

⁹ John A. Kroll, "The Complexity of Interdependence", *International Studies Quarterly*, Cilt 37, No 3, 1993, s. 322-323.

¹⁰ Steve Chan, *International Relations in Perspective*, New York, Macmillan, 1984, s. 235.

sistemin ayrı bir yapı olarak ele alınmasını zorlaştırmakta, hatta bazen tamamen göz ardı edilmesine neden olmaktadır.¹¹ Bilhassa uluslararası hukuk noktasında yaşanan sıkıntılar, devletleri birbirinden uzaklaştıran bir nitelik arz etmektedir. Oysa devletler için uluslararası sistem, 20. yüzyılın son çeyreği ile birlikte daha da artan uluslararası entegrasyon ihtiyacının öne çıktığı bir yapıya dönüşmüştür. Uluslararası entegrasyonun bazı uluslararası ilişkiler uzmanları tarafından bir süreç, bazıları tarafından bir koşul ve bazıları tarafından da her ikisini de ifade eden bir kavram olarak ele alındığına dikkat çeken Keohane ve Nye, entegrasyon kavramının çeşitli düzeylerdeki entegrasyonlar kapsamında da incelenebileceğini ve karşılıklı bağımlılık ile entegrasyonun birbirini teşvik eden süreçler olduğu üzerinde durmaktadırlar. Buna göre, entegrasyon gibi karşılıklı bağımlılık da sistemin yapısına bağlı olarak çeşitli biçimlerde ve düzeylerde ortaya çıkabilmekte ve karşılıklı bağımlılık olgusunun yarattığı uluslararası ortam, entegrasyon ihtiyacına yol açtığı gibi, entegrasyon da karşılıklı bağımlılık düzeyinin artmasına neden olmaktadır.¹² Entegrasyon ve karşılıklı bağımlılık ile barışın korunması arasındaki ilişkiye de dikkat çeken Keohane ve Nye, bu olgular arasında süreklilik arz edecek bir ilişki kurmanın zor olduğunu ve karşılıklı bağımlılığın veya entegrasyon hareketlerinin tek başına savaş ihtimalini tümüyle ortadan kaldıramadığını belirtmektedirler. Bununla beraber, devletler arasında diyalog ve işbirliği koşullarını güçlendiren entegrasyon hareketlerinin, barışı teşvik edici ve geliştirici bir fonksiyon üstlendikleri de kabul edilmektedir.¹³

Keohane ve Nye, 1970'lerden itibaren yaşanan gelişmeler sonrasında devletlerin dış politika gündemlerini oluşturan konu ve olayların çoğaldığına dikkat çekerken, günümüzde askeri ve güvenlik temelli konulara ek olarak pek çok konu başlığının uluslararası ilişkilerin kapsamına dahil olduğunu belirtmektedirler. Bu gelişmenin iletişim kanallarının sayısındaki artış ile doğrudan bağlantılı olduğunu savunan Keohane ve Nye, bu sürecin devletleri uluslararası örgütlenmeler aracılığıyla işbirliği ve dayanışma içerisinde hareket etmeye yönelttiği görüşündedirler. Bu doğrultudaki bakış açısı, 1970'lerden itibaren vites yükselten Avrupa entegrasyonu çabalarının analizinde de açıklayıcı olabilmektedir. Bu çapta bir entegrasyon hareketinin gerçekleşmesi ve bir birliğin oluşturulmasına zemin hazırlayan aktör düzeyindeki faktörler bir yana bırakılırsa, uluslararası sistemin yapısına dayanan faktörlerin başında küreselleşme süreciyle paralellik arz eden karşılıklı bağımlılık olgusunun geldiği söylenebilir.

---

¹¹ Ibid., s. 17.

¹² Robert O. Keohane, *Power and Governance in A Partially Globalized World*, New York, Routledge, 2002, s. 27-29.

¹³ Michiel S. de Vries, "Interdependence, Cooperation and Conflict: An Empirical Analysis", *Journal of Peace Research*, Cilt 27, No 4, 1990, s. 429.

Karşılıklı bağımlılık, Yeni Gerçekçilerin öncülük ettiği bir grup tarafından marjinal düzeyde bir kuram olmakla eleştirilmiştir. Waltz, karşılıklı bağımlılığı bir efsane olarak nitelendirmiş ve güvenliklerini maksimize etmenin devletler için halen en öncelikli dış politika hedefi olduğunu belirtmiştir. Askeri meseleleri “yüksek politika” (*high politics*) olarak adlandıran Waltz’a göre, karşılıklı bağımlılık teorisyenlerinin öne çıkarttığı refah ve zenginliği arttırmaya yönelik politikalar “ikincil politika” (*low politics*) kapsamına girmekte ve nispeten daha düşük düzeyde önem taşımaktadır. Devletlerin uluslararası politikadaki rolünü küçümsemekle de eleştirilen karşılıklı bağımlılık paradigması, halen birçok alanda devletlerarasındaki ilişkilerin belirleyici olduğu mevcut uluslararası sistemin gerçeklerini göz ardı etmekle itham edilmiştir.¹⁴

Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık (Complex Interdependence)

Uluslararası sistemde terörist örgütlenmeler de dahil olmak üzere, devlet dışındaki tüm aktörlerin önemine dikkat çeken ve bu doğrultuda devlet merkezli Gerçekçi paradigmanın revize edilmesi gerektiğine işaret eden Keohane ve Nye, 20. yüzyılın ikinci yarısında özellikle kitle iletişim teknolojilerindeki dramatik gelişimin üzerinde durmaktadırlar. Bu gelişimin katalizör görevi gördüğü süreçte, uluslararası sistemdeki anarşi ve inceleme birimleri arasındaki etkileşimin çatısını oluşturduğu yapı, “karmaşık karşılıklı bağımlılık” (*complex interdependence*) kavramı ile açıklanmaktadır. Uluslararası aktörler arasındaki ilişkilerin giderek daha karmaşık bir şekil almakta olduğunu ve bu sürecin söz konusu aktörleri birbirlerine karşı daha savunmasız ve birbirlerinin ihtiyaçları konusunda daha hassas kılmaya başladığını savunan karmaşık karşılıklı bağımlılık kuramı, üç temel nitelik üzerine inşa edilmiştir. Bunlar: Uluslararası iletişim kanallarının çokluğu, uluslararası ilişkilerde hiyerarşinin olmaması ve uluslararası politikada askeri gücün öneminin giderek azalmasıdır.¹⁵

Karmaşık karşılıklı bağımlılığın ilk niteliği, toplumlar arasında bağlantı ve etkileşimi sağlayan kanalların (*multiple channels*) sayısındaki belirgin artışı dikkat çekmektedir. 20. yüzyılın son çeyreğiyle birlikte, devletlerin resmi ilişkileri ve üst düzey hükümet yetkilileri arasındaki gayri resmi bağlantılar haricinde de toplumlar arasında iletişim kuran kanallar yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu kanallara çok uluslu şirketler, bankalar ve uluslararası sivil toplum kuruluşları gibi hükümet-dışı örgütlenmeler örnek gösterilebilir. Uluslararası iletişim

¹⁴ Kenneth N. Waltz, “The Myth of National Interdependence”, *The International Corporation: A Symposium*, Charles P. Kindleberger (der.), Cambridge, MIT Press, 1970, s. 212; Edward L. Morse, “Transnational Economic Processes”, Joseph S. Nye ve Robert O. Keohane (der.), *Transnational Relations and World Politics*, Massachusetts, Harvard University Press, 1972, s. 30-33.

¹⁵ Hüseyin Işıksal, “To What Extent Complex Interdependence Theorists Challenge to Structural Realist School of International Relations?”, *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Cilt 3, No 2-3, 2004, s. 139-140.

kanallarındaki bu artış neticesinde, çok uluslu şirket ve kuruluşların almış oldukları uluslararası kararlar, devletlerin iç politikalarını da birbirine yaklaştırmakta ve iç-dış politika ayrımı belirsizleşmektedir. Bu bağlamda, devletlerarasındaki etkileşim, birbirleriyle resmi düzeyde kurdukları ilişki dışında gerçekleşen bu tür bağlantılar sayesinde artış göstermekte ve devletlerin birbirlerine olan karşılıklı bağımlılık düzeyleri yükselmektedir.¹⁶

Keohane ve Nye, karmaşık karşılıklı bağımlılığın ikinci belirgin özelliği olarak, uluslararası ilişkiler gündeminin belli bir öncelikler hiyerarşisinden yoksun olmasını (*absence of hierarchy among issues*) göstermektedir. 1970'lerden itibaren yaşanan gelişmeler neticesinde devletlerin dış politika gündemlerini oluşturan konu ve olaylar çoğalmış ve çeşitlenmiştir. Askeri ve güvenlik temelli konuların dış politika gündeminin tepesinde yer aldığı dönemler ile karşılaştırıldığında, artık uluslararası politikanın alanı çok daha fazla sayıda konuyu kapsamıştır. Bu durum, gündem konularını iç ve dış politika meseleleri olarak ayırmayı ve bir hiyerarşi kapsamında ele almayı imkânsız kılmıştır. İletişim kanallarının sayısındaki artış ile doğru orantılı olarak devletlerarasındaki etkileşim düzeyinin de yükselmesi, uluslararası diplomatik meselelerin neredeyse tamamını devletler için gündem başlığı haline getirmiştir.¹⁷

Karmaşık karşılıklı bağımlılığın üçüncü ve son niteliği, askeri gücün öneminin ve rolünün geçmişe kıyasla belirgin bir biçimde azaldığı (*minor role of military force*) varsayımına dayanmaktadır. Buna göre, sanayileşmiş demokratik ülkeler arasında ön plana çıkan karşılıklı bağımlılık durumu, bu devletlerin birbirlerine askeri güç kullanımını da içeren bir saldırıda bulunma ihtimalini yok denecek ölçüde zayıflatmaktadır. Nitekim Keohane ve Nye, 1972'de yayınlanan *Transnationalism* isimli çalışmalarında bu gelişmeye değinmişler ve örnek olarak Fransa'nın, De Gaulle tarafından formüle edilen "her yönde savunma" (*tous azimuts*) stratejisini ve Kanada'nın da ABD ile savaşa girmeye yönelik planlarını terk ettiğinin altını çizmişlerdir. Ayrıca, Almanya ve Fransa gibi geçmişleri ihtilaf ve çatışmayla dolu olan iki ülke, artık birbirlerinden tehdit algılamamaktadır. Bu durum, karşılıklı bağımlılığın askeri gücün kullanılma olasılığını ve bu olasılığın devletlerin dış politika gündemlerindeki önemini azalttığını göstermektedir.¹⁸

¹⁶ Kal J. Holsti, "A New International Politics? Diplomacy in Complex Interdependence", *International Organization*, Cilt 32, No 2, 1978, s. 521.

¹⁷ Elizabeth Smythe, "International Relations Theory and the Study of Canadian-American Relations", *Canadian Journal of Political Science*, Cilt 13, No 1, 1980, s. 137.

¹⁸ Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye, "Power and Interdependence in the Information Age", *Foreign Affairs*, Cilt 77, No 5, s. 87.

Karşılıklı Bağımlılıktan Küreselleşmeye

Uluslararası sistemin doğasına ilişkin Soğuk Savaş'ın son bulmasının ardından şekillenen ve günümüze değin uzanan süreç, ulusal temeldeki süreçler vasıtasıyla anlaşılacak ve çözümlenemeyecek kadar karmaşık bir uluslararası ortama işaret etmektedir. Yani bu süreçte, ulus-devletler, ciddi boyutlarda sınır-ötesi bağlantıların ve karşılıklı bağımlılık koşullarının var olduğu bir ortamda dış politikalarına şekil vermek durumunda kalmışlardır. Bu nedenle tüm dünyada, ticaret ve yatırım söz konusu olduğunda ekonomik çıkarları gözetecek ve özellikle sermayenin serbest dolaşımını sağlayacak işbirliği ve entegrasyon çabalarının gündem oluşturduğu ve sınırların (küresel sermaye açısından engellerin) ortadan kalkmasına yönelik gelişmelerin gözlemlendiği bir süreç yaşanmaktadır.

Karşılıklı Bağımlılık-Küresellik İlişkisi

Ekonomik boyutu ön plana çıkan küreselleşme sürecinde, portföy yatırımlarının uluslararası alanda sınırsız ve denetimsiz akışının yarattığı sıkıntılar, ulus-devlet, bağımsızlık ve egemenlik kavramları, ulus-devletin toplumsal anlayış ve sorumluluğunun ve ekonomideki rolünün ne olması gerektiği gibi soru(n)lar, her geçen gün daha şiddetli ve geniş çapta tartışılır hale gelmiştir. Bu sürecin en genel anlamda, gelişmekte olan ülkeler ve özellikle yine bu ülkelerdeki düşük gelirli kesimler aleyhine işlediği ve sermaye ile birlikte yoksulluğun da küreselleştiği¹⁹ gerçeği sıklıkla vurgulanmakta ve küreselleşmenin beraberinde getirdiği olumsuzlukların da uluslararası düzenlemeler vasıtasıyla hafifletilmesi öngörülmektedir.²⁰

Son yıllarda dünyada yaşanan gelişmeler içinde, üretim faktörleri ve ticaretin dünya çapında uluslar-aşırı hareket etmesi ve serbestleşmesini öngören küreselleşme kadar dikkat çeken ve hatta adeta onunla hem çelişen, hem de paralellik arz eden bir diğer olgu da bölgesel entegrasyon hareketleridir. Küreselleşen bir dünyada ulus-devlet olarak tek başına ayakta kalmak ve diğer uluslararası aktörler ile rekabete girmenin doğurduğu sıkıntılar, pek çok devleti bölgesel "blok"lar oluşturarak serbest ticaret alanları yaratmaya ve hatta daha da ileri giderek ortak siyasal, hukuksal ve toplumsal sistemler kurmaya yöneltmektedir. Böylece 21. yüzyılın ilk yarısı son bulmadan dünya ekonomisi ve ticaretinin tamamına yakınının, Avrupa Birliği (AB), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) ile Japonya, Çin ve ABD gibi dünya devlerini içinde

¹⁹ Michel Chossudovsky, *Yoksulluğun Küreselleşmesi: IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İcyüzü*, Neşenur Domaniç (çev.), İstanbul, Çiviyazıları, 1999, s. 37-49.

²⁰ Michael Hardt ve Antonio Negri, *Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, Barış Yıldırım (çev.), İstanbul, Ayrıntı, 2004, s. 306-312.

barındıran Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) kapsamında gelişeceği tahmin edilmektedir.²¹

Keohane ve Nye, 1990'larda küreselleşme kavramının, -tıpkı karşılıklı bağımlılık kavramı için 1970'lerde geçerli olduğu gibi- çok sık başvurulan bir olgu halini aldığına, fakat temelde tamamen yeni bir fenomen ya da yeni bir süreç olmadığına dikkat çekmektedirler. Keohane ve Nye'a göre, karşılıklı bağımlılık ve küreselleşme kavramları koşulsuz bir paralellik taşımamaktadır. Karşılıklı bağımlılık, bir duruma veya uluslararası sorunların vücut bulduğu koşulların niteliğine gönderme yapmaktadır. Karşılıklı bağımlılık koşulları, İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar gözlemlendiği üzere artış gösterebilir ve 1930'ların Büyük Bunalım döneminde görüldüğü üzere nispeten etkisini yitirebilir. Ancak, küreselleşme, etkisi sürekli artış gösteren bir süreci ifade etmektedir. Uluslararası ortamda küreselleşme kavramı ile ifade edilen eğilim, günümüze değin değil düşüş göstermek, duraklama olarak ifade edilebilecek bir dönem dahi yaşamamıştır. Keohane ve Nye, bu anlamda, karşılıklı bağımlılık yaklaşımı ile uluslararası ortamın 1990'lardan itibaren yaşamakta olduğu süreç arasındaki ilişkileri açıklarken "küreselleşme" (*globalization*) kavramının yerine, dünyada var olan duruma ve koşullara atıfta bulunan ve etkisinde hem artış hem de azalma gözlemlendiğine inandıkları "küresellik" (*globalism*) terimini tercih etmektedirler.²²

Teorinin geliştirildiği 1970'li yıllardaki karşılıklı bağımlılık koşullarının 1990'lardan itibaren yerini küreselleşmeye bıraktığına yönelik görüşlere karşın, Keohane ve Nye, küreselliğin, karşılıklı bağımlılığın sadece bir türü olduğunu belirtmektedirler. Keohane ve Nye'a göre, bu noktada küreselliğin iki temel karakteristiği söz konusudur. Bunlardan ilki, çok taraflı ilişkiler ve koşullar öngörmesidir. Bu anlamda ABD ile Japonya arasında bir ekonomik ya da askeri karşılıklı bağımlılık durumundan söz edilebilecek iken; iki ülke arasında bir küresellikten bahsetmek mümkün olmayacaktır. Amerikan-Japon karşılıklı bağımlılığı uluslararası sistemdeki genel anlamda bir küreselliğin parçası olarak ele alınabilir, ancak başlı başına bir küresellik arz etmemektedir.²³

Keohane ve Nye, bir ilişkiler ağının "küresel" olarak nitelenebilmesi için gerekli olan ikinci karakteristiğın, sadece bölgesel nitelikli olmaktan çok kıtalararası bağlantılar taşınması olduğunu belirtmektedir. Bu noktada, "küresellik" (*globalism*) terimi, "evrensellik" (*universality*) anlamı

²¹ Carlo Perroni ve John Whalley, "How Severe is Global Retaliation Risk under Increasing Regionalism?", *The American Economic Review*, Cilt 86, No 2, 1996, s. 57-61; Edward D. Mansfield ve Helen V. Milner, "The New Wave of Regionalism", *International Organization*, Cilt. 53, No 3, 1999, s. 589.

²² Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye, "Globalization: What's New? What's Not? (And So What?)", *Foreign Policy*, No 118, 2000, s. 105.

²³ Ibid.; Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, s. 228.

taşımamaktadır. Günümüzde, halen evlerinde en basit anlamda bir telefona dahi sahip olmayan ve dünyanın geri kalanı ile iletişimi yok denecek düzeydeki uzak köylerde yaşayan milyonlarca insanın varlığı dikkate alındığında, küreselleşme sürecinin “evrensel” nitelikli değerler yaratmaktan çok, zengin-fakir uçurumunun artışına hizmet eden “küresel” nitelikli sonuçlar doğurduğu görülmektedir.²⁴

Bu nedenle Keohane ve Nye, küresellik kavramını, karşılıklı bağımlılık ile taşıdığı paralellik kapsamında, ekonomik, askeri, çevresel ve sosyo-kültürel olmak üzere dört farklı boyutta incelemektedirler. Ekonomik küresellik (*economic globalism*); karşılıklı bağımlılık koşullarında ürün, hizmet ve sermaye akışının sınırları aşan bir kapsamda gerçekleştiği ve buna bağlı olarak, ekonomik içerikli uluslararası örgütlenmelerin önünü açan bir gelişimi ifade etmektedir. Askeri küresellik (*military globalism*); askeri güç, askeri yardım veya askeri tehdidin karşılıklı bağımlılık çerçevesinde çok geniş kapsamlı bir ağ halini aldığı bir askeri gelişim sürecine işaret etmektedir. Çevresel küresellik (*environmental globalism*); insan sağlığını ve refahını etkileyen patojen veya genetik malzemeler gibi biyolojik maddelerin ya da atmosferde veya okyanuslarda bulunan materyallerin, yine karşılıklı bağımlılık koşullarının beraberinde getirdiği küresel bir ortak irade çerçevesinde naklini öngörmektedir. Son olarak, sosyo-kültürel küresellik; fikirlerin, imgelerin, bilginin ve bunlara sahip olan ya da üretimine katkı veren insanların uluslararası hareketini ifade etmektedir. Sosyal küreselliğin en belirgin sorunsalı, bir toplumun uygulamalarının ve kurumlarının diğeri tarafından taklit edilmesidir (*imitation*) ki, sosyal bilimlerde bu olgu “izomorfizm” olarak adlandırılmaktadır.²⁵

Küreselliğin boyutlarını kesin sınırlarla birbirinden ayırmak, tıpkı karşılıklı bağımlılıkta olduğu gibi, pek mümkün değildir. İki devlet arasında ekonomik anlamda var olan bir karşılıklı bağımlılık zemininin, bu devletler arasındaki siyasal ilişkilere de belirli oranda yansıtacağı ve hatta bazen bu ilişkilere yön vereceği muhakkaktır. Farklı küresellik boyutları için de benzer bir çıkarım yapılabilir. Ekonomik küreselliğin etkisi altındaki iki devlet arası ilişkiler, iki tarafın toplumsal yapılarına ilişkin sosyo-kültürel dinamikleri dolaylı da olsa etkileyebilecektir. Günümüzde çok-uluslu “*fast food*” şirketlerinin öncelikli konumdaki ekonomik niteliklerinin yanı sıra, faaliyet gösterdikleri ülkelerin kültürel yapılarına da etki ettikleri bilinmektedir.

Keohane ve Nye, uluslararası sistemde küresellik temelli gelişmeleri, kavramın boyutlarına göre dönemlere ayırmaktadırlar. Buna göre, ekonomik küreselleşme, emperyalizme bağlı olarak ticaret ve sermaye akışının artış gösterdiği 1850-1914 yılları arasında ve daha da geniş kapsamda 1914-1945

²⁴ Ibid., s. 230.

²⁵ Keohane ve Nye, “Globalization: What’s New?”, s. 106-107.

döneminde ön plana çıkmıştır. Bu dönemlerden ilki ekonomik küreselleşmenin yükselişine, ikincisi ise düşüşüne işaret etmektedir. Askeri küreselleşme ise, tıpkı sosyal küreselleşmenin birçok yönü gibi, iki savaş arası dönemde ağırlık kazanmıştır.²⁶ Öyle ki, 1918-1919 yıllarında tüm dünyada yaklaşık olarak otuz milyon kişinin ölümüne yol açan grip salgınının bu ölçüde yıkıcı bir etkiye sahip olmasının nedeni, savaş koşullarında tüm dünyada gerçekleşen asker dolaşımıdır.²⁷ Bu değerlendirmeler ışığında, küresellik koşullarının 1914-1945 döneminde artış mı yoksa azalma mı gösterdiği sorusunun yanıtı, “küresellik” olgusunun hangi boyutunun ifade edilmek istendiğine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. 1945 sonrası yaşanan gelişmeler ve uluslararası sistemin aldığı şekil itibarıyla “küresellik”, “karşılıklı bağımlılık” koşullarına doğru evrilmiştir.

Bir Karşılıklı Bağımlılık- Küresellik Modeli: ABD-Japonya İlişkileri

Keohane ve Nye, karşılıklı bağımlılık teorisini formüle ettikleri çalışmalarında, küresellik ve karşılıklı bağımlılık kavramları arasındaki ilişkinin dünya siyaset pratiğinde önemli bir yer tutan Amerikan-Japon ilişkileri örneğinden hareketle daha net biçimde ortaya konulabileceğini belirtmektedirler.²⁸ 19. yüzyılın ilk yarısında iki ülke arasındaki karşılıklı bağımlılık düzeyi adeta yok denecek kadardı ve birbirlerinin varlığından dahi haberdar olmayacak ölçüde bir bağlantısızlık içerisindeydiler. 1854 yılında, Amerikan Donanması Komodoru Matthew C. Perry'nin (1794-1858) girişimleri neticesinde imzalanan Kanagawa Sözleşmesi ile birlikte, Japonya Batı'ya açılmış ve hızlı bir biçimde Batı teknolojisi ve hukukunu ithal etmeye başlamıştır.²⁹ 1900'lere gelindiğinde, ABD ile Japonya arasındaki ilişkiler halen çok zayıf olmakla birlikte, taraflar arasında -asimetrik de olsa- belirli bir oranda ekonomik ve askeri hassasiyetin (*sensitivity*) ve dolayısıyla karşılıklı bağımlılık koşullarının varlığından söz edilebilir. Savaşçı bir geleneğe sahip olmasının da etkisiyle, askeri açıdan gösterdiği gelişim ve ulaştığı kapasiteyi 1905 yılında Rusya'yı yenerek gösteren Japonya, çevresel küresellik kapsamında ABD ile ilk bağlantısını 1911 yılında -Rusya ve Kanada'nın da katılımıyla- imzalanan Kuzey Pasifik Foklarına İlişkin Antlaşma ile kurmuştur.³⁰

²⁶ Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, s. 233. Keohane ve Nye, bu noktada farklı küresellik boyutlarını dönemler halinde incelerken, “küresellik” (*globalism*) yerine, bir süreç ifadesi olması itibarıyla “küreselleşme” (*globalization*) terimini kullanırlar.

²⁷ O. J. Benedictow, “Morbidity in Historical Plague Epidemics”, *Population Studies*, Cilt 41, No 3, 1987, s. 413.

²⁸ Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, s. 238.

²⁹ Shinya Murase, “The Most-Favored-Nation Treatment in Japan's Treaty Practice during the Period 1854-1905”, *The American Journal of International Law*, Cilt 70, No 2, 1976, s. 274.

³⁰ Alvin C. Gluek, “Canada's Splendid Bargain: The North Pacific Fur Seal Convention of 1911”, *Canadian Historical Review*, Cilt 63, No 2, 1982, s. 179-201.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar Amerikan-Japon karşılıklı bağımlılık ilişkisinin iki taraflı ilişki sınırı içerisinde kaldığı görülmektedir. İki devletin çıkar tanımlamaları ve bunlar doğrultusunda izledikleri dış politikaları, önem arz eden herhangi bir noktada kesişmemiştir. Bu durum, askeri küreselliğin artış gösterdiği Birinci Dünya Savaşı ile birlikte değişmeye başlamıştır. Savaşın ardından Japonya, Batılı güçlerin bir müttefiki olarak hareket etmiş ve diğer devletlerle eşit muamele görme ve özellikle -ABD tarafından karşı çıkılacak olan- Versailles Antlaşması'na ırk eşitliğine ilişkin bazı maddeler dahil edilmesi gibi taleplerde bulunmuştur. ABD'nin 1924 yılında Japon göçmenlere yasak getirmesi, iki toplum arasındaki sosyal karşılıklı bağımlılık düzeyini düşürmüştür; buna karşılık Japonya'nın, 1921 tarihli Washington Deniz Kuvvetleri Antlaşmaları'nın öngördüğü kısıtlamaları göz ardı ederek güçlü bir donanma kurması ve Batı Pasifik'te ABD'ye meydan okuması, iki taraf arasındaki askeri karşılıklı bağımlılık düzeyini belirgin biçimde arttırmıştır.³¹ Bu dönemde, Japon ürünlerinin Amerikan pazarına girişine yönelik engeller, iki ekonominin birbirlerine yönelik hassasiyet ve etkilenme derecelerinin (*vulnerability*) ve dolayısıyla taraflar arasındaki ekonomik karşılıklı bağımlılık düzeyinin düşmesine neden olmuştur. Bununla beraber, Japonya'nın petrol ve hurda demir yönünden ABD'ye olan bağımlılığı, bu ülkeyi ABD'nin ekonomik politikalarına karşı daha hassas (*sensible*) ve etkilenebilir (*vulnerable*) kılmıştır. Bunun farkında olan ABD bu durumu kendi çıkarları lehine kullanmıştır.³² Zira Keohane ve Nye, Japonya'nın Pearl Harbor saldırısı ve Güneydoğu Asya'yı kontrol altına almasını, -kısmen- ABD'nin, Japonya'yı Çin istilası nedeniyle cezalandırmak ve Güneydoğu Asya'ya yönelik ilerleyişinden caydırmak amacıyla uyguladığı hurda demir ve petrol ambargolarına birer tepki olarak okunabileceğini vurgulamaktadırlar.³³ Bu dönemde ayrıca, Japonya-ABD ilişkilerinin, Japonya'nın, ekonomik ilişkileri bulunan İngiltere ve Fransa ve Pearl Harbor saldırısının hemen ardından ABD'ye savaş ilan eden müttefiki Almanya ile ilişkilerine olan etkisinin de artış gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu dönemden itibaren, Japonya-ABD ilişkilerindeki karşılıklı bağımlılık koşullarının, iki taraflı ilişki kavramından çıkarak çok boyutlu bir nitelik kazanmaya başladığı söylenebilir. Böylece askeri ve ekonomik karşılıklı bağımlılık veya küreselliğin bağlantılı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim Japonya-Almanya arasındaki yakın ilişki, Almanya'nın ABD'ye savaş ilan etmesini tetiklemiş ve Roosevelt yönetiminin sadece Japonya'ya odaklanmak yerine daha küresel bir savaşa yönelmesine zemin hazırlamıştır.³⁴

³¹ Alexander Kiralfy, "Japan's Strategic Problem", *Far Eastern Survey*, Cilt 10, No 2, 1941, s. 15-16.

³² Roger W. Bowen, "Japan's Foreign Policy", *Political Science and Politics*, Cilt 25, No 1, 1992, s. 64.

³³ Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, s. 239.

³⁴ John Mueller, "Pearl Harbor: Military Inconvenience, Political Disaster", *International Security*, Cilt 16, No 3, 1991-1992, s. 186; H. L. Trefousse, "Germany and Pearl Harbor", *The Far Eastern Quarterly*, Cilt 11, No 1, 1951, s. 35-50.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Japonya'da parlamenter rejimin tesisine yönelik ABD'nin vermiş olduğu destek iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine imkân vermiştir. Bu dönemde iki taraf arasındaki ekonomik karşılıklı bağımlılık düzeyi, büyük ölçüde asimetrik niteliğini korumakla birlikte, belirgin biçimde artış göstermiş, Japonya Amerikan politikalarına her zamankinden çok hassas hale gelmiştir. 1971'de, ABD'nin Çin'e açılması ve Başkan Nixon'ın yeni ekonomi politikası (Japonya'ya göre "Nixon Darbesi -*Nixon Shocks*"), neticesinde doların devalüasyonu ve ek ithalat vergilerinin konulması gibi gelişmeler bu hassasiyeti daha da arttırmıştır.³⁵ 1980'lerin sonlarına doğru taraflar arasındaki ekonomik karşılıklı bağımlılık ilk kez simetrik bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Japon bankalarının yüksek miktarda Amerikan hazine bonosu bulundurmaları sayesinde ABD'deki faiz oranlarına etki etme kabiliyeti kazanması ve ileri teknolojiye sahip Amerikan firmalarının, Japonya'dan ithal edilecek teknolojik aksamla bağımlı duruma gelmesi dolayısıyla, -Amerikan hükümeti tarafından uygulanan ticari yaptırımlara rağmen- taraflar arasında simetrik bir ekonomik ilişki düzeyi oluşmuştur.³⁶

Ekonomik karşılıklı bağımlılığın üst düzeye çıktığı bu yıllarda ABD-Japonya ilişkilerinin askeri karşılıklı bağımlılık düzeyi 1941 öncesi dönemden farklı olmakla birlikte yine de yüksek düzeyde seyretmiştir. Bu dönemde iki ülke, askeri açıdan işbirliği içerisinde iki yakın müttefik profili çizmişlerdir. Sosyal karşılıklı bağımlılık düzeyinde diğer boyutlardaki gelişmeye nazaran daha yavaş bir ilerleme görülmesi, büyük oranda iki ülkenin toplumsal ve kültürel yapıları arasındaki büyük uçurumdan kaynaklanmıştır. Ancak bu açıdan da simetrik olarak değerlendirilebilecek bir sürecin yaşandığı görülmektedir. Sadece Japonya çeşitli açılardan Amerikan yapısına ve değerlerine uyum göstermeye veya Amerikan uygulamalarını kendi koşullarına adapte etmeye çalışmamış, aynı zamanda ABD de, "tam zamanında" (*just-in-time*) envanter prensibi gibi bilhassa iş organizasyonu alanındaki Japon kural ve uygulamalarına ilgi göstermiştir.³⁷

Karşılıklı bağımlılık-küresellik paralelinde, ABD-Japonya ilişkileri incelendiğinde ortaya çıkan belki de en önemli nokta, bu iki ülkenin keskin bir çatışma yaşadıkları savaş döneminin ardından, savaş sonrası dönemde oldukça yakın ilişkiler kurması ve bu ilişkilerin pek çok boyutta küresellik arz etmesidir. Pearl Harbor saldırısı ve ABD'nin Hiroşima ve Nagasaki'yi bombalaması gibi

³⁵ Sadako Ogata, "Some Japanese Views on United States-Japan Relations in the 1980s", *Asian Survey*, Cilt 20, No 7, 1980, s. 698.

³⁶ Annette B. Poulsen, "Japanese Bank Regulation and the Activities of U. S. Offices of Japanese Banks", *Journal of Money, Credit and Banking*, Cilt 18, No 3, 1986, s. 366-369; William Guttman, "Japanese Capital Markets and Financial Liberalization", *Asian Survey*, Cilt 27, No 12, 1987, s. 1260-1266.

³⁷ Richard J. Schonberger, "The Transfer of Japanese Manufacturing Management Approaches to U. S. Industry", *The Academy of Management Review*, Cilt 7, No 3, 1982, s. 479-487.

olayların gölgesinin halen etkin olduğu iki ülke arasındaki ilişkilerin, savaş sonrası dönemde bu ölçüde hızlı bir etkileşim kapsamında gelişim göstermesi dikkat çekicidir. Özellikle Japonya'nın, ABD'nin pek çoğunda öncü konumunda bulunduğu ekonomik nitelikli uluslararası örgütlere (IMF, Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, GATT) katılımının, ilişkilerin gelişmesinde en önemli etken olduğu belirtilebilir. ABD-Japonya arasındaki askeri karşılıklı bağımlılık ise, ABD'nin küresel askeri planlamasının önemli bir parçası olması nedeniyle öne çıkmış ve 1990'larda iki ülke arasındaki ticaret ile ilgili sürtüşmelerin yumuşamasına yardım etmiştir. Bu bağlamda, karmaşık karşılıklı bağımlılık koşullarının yarattığı ve teşvik ettiği "küresel" ortam, Japonya'nın ABD ve Batı Avrupa ile olan ilişkisinin çerçevesini belirlemiştir. Bu üç taraf arasındaki ilişkiler karşılıklı bağımlılığın hemen her boyutunda kendini göstermiştir. Örneğin, rezerv para olarak Doların idaresi, Amerikan parasının hem Yen hem de Euro ile olan ilişkilerini etkilemiştir. Sonuç olarak, Amerikan-Japon ilişkilerinin –diğer pek çok devletlerarası ilişkide olduğu gibi– sadece iki taraflı (*bilateral*) bir karşılıklı bağımlılık boyutunda ele alınması uluslararası sistemin yapısında var olan karşılıklı bağımlılık koşullarını açıklamada yetersiz kalacaktır. Taraflar arasındaki etkileşim, uluslararası ilişkilerin dinamik doğası gereği, pek çok boyutta pek çok bağlantı ve ilişkinin şekil verdiği bir karşılıklı bağımlılık ve küresellik durumu arz etmektedir.³⁸

Karşılıklı Bağımlılık Koşullarında Uluslararası Liderlik ve ABD

Keohane ve Nye, modern tarihin hemen her döneminde uluslararası sistemde lider konumda bulunan devletlerin bu konumlarının farklı boyutlarda gerçekleştiği üzerinde durmaktadırlar. Liderlik yönetmek veya komuta etmek, öncülük etmek, son olarak da ikna veya teşvik etmek yoluyla gerçekleşmektedir. İlk liderlik modeli, uluslararası ilişkileri yönetebilmek ve temel kuralları belirlemek adına yeterli güce sahip ve buna istekli olan devletlerin hegemonik liderliğini ifade etmektedir. Bu tür bir liderlik modelinde yönetimin uzun süreli olması, meşruluğun –eğer güce bağlı değilse– aşınmaya eğilimli olması nedeniyle oldukça zordur. Güçlünün gözünde insanlığa hizmet olarak değerlendirilen bir politika, zayıf açısından emperyalist niyetler taşımakla eleştirilebilir. Bu bakımdan çoğu zaman zorlama tedbirlerini de beraberinde getiren hegemonik liderlik, karmaşık karşılıklı bağımlılık koşullarının doğası ile uyumlu bir nitelik göstermemektedir.³⁹

³⁸ Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, s. 240.

³⁹ Ibid., s. 200; Thomas J. Volgy ve Lawrence E. Imwalle, "Hegemonic and Bipolar Perspectives on the New World Order", *American Journal of Political Science*, Cilt 39, No 4, 1995, s. 819-834; G. John Ikenberry, "The Future of International Leadership", *Political Science Quarterly*, Cilt 111, No 3, 1996, s. 396.

Lider devletin “öncülük etme” rolünü üstlendiği ikinci tür liderlik modelinde, bu devletin tek taraflı inisiyatif üstlenmesi söz konusudur. Uluslararası meselelerin çözüme kavuşturulması noktasında söz konusu lider devlet, müttefik olduğu ya da iyi ilişkiler içinde bulunduğu devletlere öncülük ederek, meselenin uluslararası istikrar açısından en uygun biçimde neticelenmesine çalışır. Ancak bu tür bir liderlik modeli, kimi zaman devletlerin iradesi dışında uluslararası sistemden kaynaklanan bazı faktörler doğrultusunda da gelişebilir. Söz konusu devlet bu tür bir liderlik rolünü benimsemek ve diğer devletlerin siyasal davranışlarının bir anlamda polisliğini yapmak konusunda isteksiz olabilir. Ancak, büyüklüğü ve önem arz eden konumu itibarıyla lider devletin uluslararası eylem ve faaliyetleri, karşılıklı bağımlılık koşullarının şekil verdiği uluslararası sistemi ve aktörlerini de doğrudan etkileyecektir.⁴⁰

Keohane ve Nye’in öngördüğü üçüncü liderlik modeli olan teşvik edici liderlik, diğer devletleri uluslararası sistemin istikrarına katkı yapmaya teşvik eden bir siyasal davranış temel almaktadır. Diğer bir deyişle, bu liderlik modeli, devletlerin uluslararası sistemin istikrarına bağlı olarak elde edecekleri uzun vadeli çıkarları için kısa vadeli kazançlarından feragat etme yönünde teşvik edilmeleri esasına dayanmaktadır. Büyük devletler, uluslararası sisteme ilişkin çok daha geniş kapsamlı çıkar tanımlamaları yapmaları ve girişimlerinin dünya siyasetine etki etmesine yönelik beklentileri olması nedeniyle, bu tür kısa vadeli çıkarlardan feragat etme konusunda sorun yaşamazlar. Ancak, hegemonik nitelik taşımayan uluslararası koşullarda sürdürülebilir olan bu liderlik modelinde gereğinden fazla sayıda devletin diğer devletlerden tamamen bağımsız politikalar izlemesi, lider konumdaki devletlerin bünyesindeki güçlü gruplar arasında hoşnutsuzluğun belirmesine ve dolayısıyla lider devletlerin kısa vadeli çıkarlarından feragat etme istekliliklerinin erozyona uğramasına neden olabilmektedir.⁴¹

Günümüz uluslararası sisteminde, hiyerarşiyi aşındıran ve karmaşık karşılıklı bağımlılık doğuran eğilimlerin ani bir biçimde değişim göstermesi olası görünmemektedir. ABD’nin halen dünyanın en güçlü ekonomisi olduğu gerçeği kabul görmekle birlikte, uluslararası sistemde hüküm süren bir Amerikan hegemonyasının varlığına ilişkin görüşler oldukça cılızdır. Bununla birlikte, kısa dönemde başka bir devletin bu anlamda bir üstünlük (*dominance*) elde edebilme ihtimali de oldukça düşük görülmektedir. Dünya siyasetinde, Batı Avrupa ve Japonya’nın askeri güvenliğine yönelik, Sovyet tehdidine benzer ölçüde bir tehdidin ortaya çıkması gibi keskin değişimler gerçekleşmediği sürece, ABD açısından hegemonik liderliğin ihtimal dahilinde olmadığı belirtilmektedir.⁴² Bununla birlikte, ABD’nin dünya sisteminde hakim güç konumunu 1990 sonrası daha da güçlenerek sürdürdüğü kabul edilmektedir.

⁴⁰ Ibid., s. 395.

⁴¹ Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, s. 201.

⁴² James K. Oliver, “The Balance of Power Heritage of Interdependence and Traditionalism”, *International Studies Quarterly*, Cilt 26, No 3, 1982, s. 379-380.

Nye, ABD'nin uluslararası sistemdeki hakim konumunun geleceği ile ilgili birbirine karşı görüşlerin, Soğuk Savaş sonrasıyla ortaya atıldığını ve birçok tarihsel gerçeğin göz ardı edildiğini belirtmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından karşı iki görüş ön plana çıkmıştır. Bunlardan ilki, ABD'nin tek kutuplu bir sistemin hegemon gücü olarak çok uzun süre ayakta kalamayacağını savunmuş, karşı görüş ise mevcut koşulların tek kutuplu bir çağın başlangıcı olduğunu ileri sürmüştür. Nye, ilk görüşü savunanların yanlışlıklarını 18. yüzyıl Britanya'sını örnek vererek açıklamaktadır. Amerikan kolonilerini yitiren Britanya'nın bu tarihten itibaren sadece bir ada devletten ibaret olacağını ve etkinliğini kaybedeceğini ileri süren görüşlere rağmen dünya, bu tür görüşleri savunanlar tarafından öngörülmeven sanayi devrimi neticesinde yaklaşık yüzyıl sürecek bir İngiltere üstünlüğü dönemine girmiştir. Bu noktada, Nye'a göre, 21. yüzyılda ABD'nin konumunu belirleyecek olan "üçüncü sanayi devrimi" olarak nitelediği küresel bilgi devrimindeki rolü ve etkinliği olacaktır ki, şu aşamada ABD'nin bu konudaki başat rolü yadsınamaz bir gerçeklik olarak ortadadır.⁴³ Öte yandan, mevcut Amerikan üstünlüğünün bir tek kutuplu yüzyıla başlangıç teşkil ettiği yönündeki görüşler de, uluslararası sistemin dinamik doğası dikkate alındığında, çok sağlıklı bir değerlendirme sunmamaktadır. Zira Avrupa kıtasının dünya sistemindeki rolünün dramatik biçimde nasıl alt üst olduğunu gözler önüne seren 20. yüzyıl siyasal pratiği, 21. yüzyıldaki olası Amerikan üstünlüğünün geleceği açısından bu denli keskin öngörülerde bulunmanın gerçekçilikten uzak olduğunu göstermektedir.⁴⁴

Sonuç

1970'li yılların ikinci yarısında, uluslararası ilişkiler disiplinde çoğulcu perspektifin öncülerinden olan Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye tarafından formüle edilen karşılıklı bağımlılık teorisi, dünya sisteminin Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla birlikte geçirmiş olduğu dramatik dönüşüme rağmen, uluslararası ilişkileri okumada halen etkili ve yararlı bir paradigma niteliği taşımaktadır. Karmaşık karşılıklı bağımlılık olgusunun atıfta bulunduğu uluslararası ortam, doğası gereği birçok noktada değişim ve dönüşüm geçirmeye devam etmektedir. Diğer birçok paradigma gibi, karşılıklı bağımlılık yaklaşımı da uluslararası politika açısından kesin ve belirleyici kurallar öngörmekten çok, küresel anlamda mevcut olan veya süregelen koşulları açıklamak adına teorik bir çerçeve çizmektedir.

⁴³ Joseph S. Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Gürol Koca (çev.), İstanbul, Literatür, 2003, s. 2-3.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 3-4. Amerikan üstünlüğünü temel alsan da son derece ilginç öngörülerini itibariyle ilgiyi hak eden bir diğer 21. yüzyıl projeksiyonu için bkz. George Friedman, *The Next 100 Years: A Forecast for the 21st Century*, New York, Doubleday, 2009.

Soğuk Savaş sonrası dünyanın “küresel” kavramı halini alan küreselleşmenin ifade ettiği uluslararası koşulların 1970’li yılların bir ürünü olması nedeniyle, önemli değişimler geçirmiş günümüz sistemini açıklamaktan uzak kaldığı ileri sürülen “karşılıklı bağımlılık” koşullarının yerini aldığı öngörülmektedir. Teorinin, karşılıklı bağımlılık ile küreselleşme arasındaki ilişkinin altını çizdiği kavramsal çerçeve dikkate alındığında, iki olgunun birbirinin muadili değil, aksine birbirine uyumlu ve bir arada gözlemlenen iki fenomeni ifade ettiği görülmektedir. Bu bağlamda, bir sürecin ifadesinde kullanılan küreselleşme kavramı, uluslararası sistemde mevcut olan koşullara veya bir duruma atıf yapan karşılıklı bağımlılık olgusu ile farklı mecralarda fakat aynı yönde akmaktadır.

21. yüzyıla ABD liderliğinde giren dünya siyaseti, başta AB olmak üzere entegrasyon çabalarının yoğunlaştığı bir süreci de içinde barındırmaktadır. Karşılıklı bağımlılığın siyasal, ekonomik, askeri ve sosyo-kültürel boyutlarının uluslararası sistemde öne çıkan etkileri, en basit anlamda, bu mevcut entegrasyon hareketlerinin nitelikleri dikkate alınarak değerlendirilebilir. Çok sayıda kanal vasıtasıyla hem devletlerin hem de toplumların etkileşimindeki artış ve dolayısıyla çok boyutlu bir karmaşık karşılıklı bağımlılık durumunun ortaya çıkması, dış politika eğilimlerinde entegrasyon odaklı örgütlenmeleri öne çıkarmaktadır. Bu yöndeki gelişmeler, doğal olarak, devletlerarasındaki güç ilişkilerinin asimetrikten simetriğe doğru bir eğilim kazanmasına neden olmaktadır. Simetrik ilişkilerin ağırlıkta olduğu bir uluslararası sistemde de, karşılıklı bağımlılık hemen her boyutta artış gösterecektir. Bu bakımdan, karşılıklı bağımlılığın, yine kendisine zemin hazırlayan döngüsel niteliği karşımıza çıkmaktadır.

21. yüzyılın ilk yarısına ilişkin dar kapsamlı bir projeksiyon yapıldığında, toplumlar ve devletler arasındaki etkileşim düzeyinin artmasıyla doğru orantılı biçimde gelişen karşılıklı bağımlılık koşullarının, küreselleşme sürecinin ve bu sürece bağlı olarak yaşanan gelişmelerin seyri göz önüne alındığında daha da yaygınlaşarak devam edeceği ileri sürülebilir. Çünkü olgunun döngüsel karakteristiği ve uluslararası ortamda kısa vadede değişmesi mümkün görünmeyen siyasal ve ekonomik eğilimler, bu kamıyı güçlendirmektedir.

Kaynakça

- Aydın, Mustafa, "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, No 1, 2004, s. 33-60.
- Benedictow, O. J., "Morbidity in Historical Plague Epidemics", *Population Studies*, Cilt 41, No 3, 1987, s. 401-431.
- Bowen, Roger W., "Japan's Foreign Policy", *Political Science and Politics*, Cilt 25, No 1, 1992, s. 57-73.
- Chan, Steve, *International Relations in Perspective*, New York, Macmillan, 1984.
- Chossudovsky, Michel, *Yoksulluğun Küreselleşmesi: IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İcyüzü*, Neşenur Domanıç (çev.), İstanbul, Çivi yazıları, 1999.
- De Vries, Michiel S., "Interdependence, Cooperation and Conflict: An Empirical Analysis", *Journal of Peace Research*, Cilt 27, No 4, 1990, s. 429-444.
- Dougherty, James E., ve Robert L. Pfaltzgraff Jr., *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*, 5. baskı, New York, Addison Wesley Longman, 2009.
- Friedman, George, *The Next 100 Years: A Forecast for the 21st Century*, New York, Doubleday, 2009.
- Gluek, Alvin C., "Canada's Splendid Bargain: The North Pacific Fur Seal Convention of 1911", *Canadian Historical Review*, Cilt 63, No 2, 1982, s. 179-201.
- Guttman, William, "Japanese Capital Markets and Financial Liberalization", *Asian Survey*, Cilt 27, No 12, 1987, s. 1256-1267.
- Hardt, Michael, ve Antonio Negri, *Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, Barış Yıldırım (çev.), İstanbul, Ayrıntı, 2004.
- Holsti, Kal J., "A New International Politics? Diplomacy in Complex Interdependence", *International Organization*, Cilt 32, No 2, 1978, s. 513-530.
- Ikenberry, G. John, "The Future of International Leadership", *Political Science Quarterly*, Cilt 111, No 3, 1996, s. 385-402.
- İşıkçalı, Hüseyin, "To What Extend Complex Interdependence Theorists Challenge to Structural Realist School of International Relations?", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Cilt 3, No 2-3, 2004, s. 130-156.
- Keohane, Robert O. ve Joseph S. Nye, "Globalization: What's New? What's Not? (And So What?)", *Foreign Policy*, No 118, 2000, s. 104-119.
- Keohane, Robert O. ve Joseph S. Nye, "Power and Interdependence in the Information Age", *Foreign Affairs*, Cilt 77, No 5, 1998, s. 81-94.
- Keohane, Robert O. ve Joseph S. Nye, *Power and Interdependence*, 3. baskı, New York, Addison Wesley Longman, 2001.
- Keohane, Robert O., *Power and Governance in A Partially Globalized World*, New York, Routledge, 2002.
- Keyman, E. Fuat, "Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, No 9, 2006, s. 1-20.
- Kiralfy, Alexander, "Japan's Strategic Problem", *Far Eastern Survey*, Cilt 10, No 2, 1941, s. 15-20.
- Kroll, John A., "The Complexity of Interdependence", *International Studies Quarterly*, Cilt 37, No 3, 1993, s. 321-347.
- Mansfield, Edward D. ve Helen V. Milner, "The New Wave of Regionalism", *International Organization*, Cilt 53, No 3, 1999, s. 589-627.
- Morse, Edward L., "Transnational Economic Processes", *Transnational Relations and World Politics*, Joseph S. Nye ve Robert O. Keohane (der.), Massachusetts, Harvard University Press, 1972, s. 23-47.
- Mueller, John, "Pearl Harbor: Military Inconvenience, Political Disaster", *International Security*, Cilt 16, No 3, 1991-1992, s. 172-203.
- Murase, Shinya, "The Most-Favored-Nation Treatment in Japan's Treaty Practice during the Period 1854-1905", *The American Journal of International Law*, Cilt 70, No 2, 1976, s. 273-297.

- Nye, Joseph S., *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Gürol Koca (çev.), İstanbul, Literatür, 2003.
- Ogata, Sadako, "Some Japanese Views on United States-Japan Relations in the 1980s", *Asian Survey*, Cilt 20, No 7, 1980, s. 694-706.
- Oliver, James K., "The Balance of Power Heritage of Interdependence and Traditionalism", *International Studies Quarterly*, Cilt 26, No 3, 1982, s. 373-396.
- Perroni, Carlo ve John Whalley, "How Severe is Global Retaliation Risk under Increasing Regionalism?", *The American Economic Review*, Cilt 86, No 2, 1996, s. 57-61.
- Poulsen, Annette B., "Japanese Bank Regulation and the Activities of U. S. Offices of Japanese Banks", *Journal of Money, Credit and Banking*, Cilt 18, No 3, 1986, s. 366-373.
- Schonberger, Richard J., "The Transfer of Japanese Manufacturing Management Approaches to U. S. Industry", *The Academy of Management Review*, Cilt 7, No 3, 1982, s. 479-487.
- Sevim, Hüseyin, "Uluslararası İlişkilerde Küreselleşme Olgusu ve Ulus-Devlet Kavramını Yeniden Düşünmek", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, No 9, 2006, s. 89-124.
- Smythe, Elizabeth, "International Relations Theory and the Study of Canadian-American Relations", *Canadian Journal of Political Science*, Cilt 13, No 1, 1980, s. 121-147.
- Trefousse, H. L., "Germany and Pearl Harbor", *The Far Eastern Quarterly*, Cilt 11, No 1, 1951, s. 35-50.
- Volgy, Thomas J. ve Lawrence E. Imwalle, "Hegemonic and Bipolar Perspectives on the New World Order", *American Journal of Political Science*, Cilt 39, No 4, 1995, s. 819-834.
- Wagner, R. Harrison, "Economic Interdependence, Bargaining Power, and Political Influence", *International Organization*, Cilt 42, No 3, 1988, s. 461-483.
- Waltz, Kenneth N., "The Myth of National Interdependence", *The International Corporation: A Symposium*, Charles P. Kindleberger (der.), Cambridge, MIT Press, 1970, s. 205-226.

Summary

As central actors of international politics, states grounded on the term of “sovereignty” till 1980’s to modify their national interests. States’ demands from each other have noticeably shown an increase in maximization of national interests much more than the term of sovereignty itself in early 1980’s, and this trend has picked up speed with post-Cold War era. This process that has been characterized with the concept of “interdependence” initially formulated by Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, has accelerated in conjunction with the post-Cold War expression of globalization and it has become a global phenomenon. This transformation that has shown particularly in economic field, leaves states no way to abstract themselves from rest of the world no matter what their capability of involvement to international system is, and also causes an abrasion in the concept of nation-state. In this context, this process shepherds the actors of international system toward cooperating and integrating on one hand, and it forces states to shape their foreign policies according to these dynamics on the other hand.

In early 1990’s, an approach regarding the fact of globalization has appeared, and it took an important place in the context of international relations discipline as much as the other disciplines of social sciences. This new approach has been replaced the concept of interdependence that has become inadequate by its formulation date to explain the current structure of international system. With a large scale view, one may simply conclude that this kind of thoughts depend on a psychological motivation which has been created by illimitable comprehensiveness of globalization within the literature of social sciences. Furthermore, the detailed evaluation of the matter actually shows that the term of interdependence is not equivalent of globalization. On the contrary, both terms are harmonic of each other and observable at the same time because of their similar characteristics. As a matter of fact, the pluralist understanding of Keohane and Nye has been transformed while the globalization was rising, and interdependence has gained some aspects and stages with the international system itself.

Referring to circumstances shaped by mutual interaction between international actors in world politics, interdependence has complex conditions caused by lack of hierarchical agenda of international system. A likely drawback, between two states in interdependence conditions, should be followed by consequences for both states. However, this kind of relationship presents more importance for one side than the other at all events. Necessity of one side to relationship is generally much more than the other. Nevertheless, both sides has benefit descriptions and in that case this position produces relations of interdependence. At this point, we should draw attention to the difference between the terms of “dependence” and “interdependence”. First one is directed by asymmetrical-power connections which consist of a dominant and a recessive state. In interdependence conditions, contrary to dependence, both sides should put forth effort and willingness for continuity of relationship. On the other hand, dependency refers to a state that is entirely under the rules of another state while at least a cost is under consideration for both sides in conditions of interdependence. This means that interdependence is predicated on existence of a cost for both sides and restrictive effect of this cost on relations between two states. A model of relationship will be out of the interdependence paradigm context as long as it refers to a mutual interaction which provides to both sides only interest-oriented benefits.

The structure, whose roof is formed by interaction between the anarchy in international regime and analyzing units, has been explained with the term of “complex interdependence” by Keohane and Nye. Complex interdependence firstly draws attention to increase of connection and interaction channels between societies (*multiple channels*). This increase triggers the decrease of probability of military measure implementations and it makes this probability less important for states’ foreign policy agendas (*minor role of military force*). Furthermore, this process may also has have other positive effects such as resolution of conflicts by diplomatic and peaceful means, forming a complex player squad within international system and possibility of formulating an agenda by even minor groups such as local minorities (*absence of hierarchy among issues*). Keohane and Nye also states that military-power states may likely trend to apply economic influence methods more than military ones and these less vulnerable states may likely prefer to make pressure on target states by economic sanctions within the meaning of the asymmetrical aspect of relations. Keohane and Nye use the definition of “globalism” instead of “globalization” for explaining developments in post-1990 era because they believe that the term of globalism refers to current conditions of world politics much more than the other and that it is possible to observe both increase and decrease of its efficiency.

Consequently, as we can see in the example of US-Japan relations, it is deficient to analyse relations between states only bilaterally for explaining interdependence conditions in the structure of international system. Due to the dynamic nature of international relations, interaction of actors presents particular circumstances based on interdependence and globalism that both are framed by current characteristics of international politics.